

Zvláštní otisk z výroční
zprávy státního reál. gymnasia
v Hranicích 1929/30

10. výroční zpráva Státního
reálného gymnasia v Hranicích
1929-1930 (od založení
roku 17.)

S. 3-19

GALLAŠOVA KNIHOVNA.

Napsal Emil Cigánek.

V museu města Hranic je uložena bohatá farní knihovna, založená buditelem hranickým Josefem Heřmanem Agapitem Gallašem. O vzniku knihovny a důvodech pro její založení vykládá podrobně sám zakladatel v rukopise, který je rovněž majetkem musea, pod titulem: „Statuten der Weizkirchner Kirchenbibliothek verfasst von Joseph Herrn. Agapet Gallaš“. Z této knížky se dovidáme mnoho podrobností týkajících se založení knihovny, které jsou zajímavé nejen jako velmi pěkný příspěvek pro charakteristiku zakladatele samého, nýbrž i jako příspěvek pro dějiny tehdejších poměrů města Hranic. Proto pokládám za účelno podati hlavní obsah spisku s překladem některých částí, aby byla oživena památka známého buditele moravského, muže pro jeho rodiště Hranice tak významného.

Rukopis je napsán velmi pečlivě německy, jen opisy některých listin jsou latinské, písmo je úhledné a není to opis samého autora, jehož písmo bylo často velmi těžko čitelné, jak zřejmě z jiných zachovaných rukopisů, nýbrž práce některého z jeho přátel nebo žáků, kteří mu při spisování pomáhali opisováním jeho prací. Knížka formátu kvartového je v tuhé vazbě a má celkem 162 stran. V 1. části na str. 1-72 vykládá autor zevrubně osudy knihovny ve 4 kapitolách: Podnět. Založení a dosavadní osudy. Podpora, vzrůst. Místnost a její popis. V 2. části po obšírném úvodu na straně 75-86 jsou opisy důležitých listin, str. 86-108, dále opis zakládací listiny str. 109-120, a konečně v 3. části str. 125-162 stanovy knihovny^{*)}.

Knihovna byla založena v r. 1811, dvacet let po tom, co se Gallaš trvale usadil po třináctiletém pobytu v cizině zase ve svém rodném městě, které opustil v r. 1778, aby hledal, jak sám praví, štěstí v hlavním městě říše rakouské, ve Vídni.

Podnět k založení knihovny dala mu změna poměrů v jeho rodišti, již zpozoroval po návratu z ciziny. Když odcházel ze svého milovaného rodného města, byla podle jeho slov povaha jeho krajanů „velmi prostě

^{*)} V museu je ještě jeden opis nadační listiny a stanovy v knize Památek hranických díl diplomatický.

domácká a bohabočná", nezkažená zhoubným volnomyšlenkářstvím (Freidenkerej), ačkoli již tenkrát vyskytalo se dosti lidí, kteří byli prodchnuti myšlenkami doby, jež kazily zbožnost a dobré mravy, avšak vrchnost i duchovenstvo bděly nad tím, aby tyto myšlenky nepronikaly do širších vrstev. Dobré mravy občanů podporovala také pilná četba užitečných knih, jimiž byli hojně zásobeni, neboť nebylo rodiny, aby neměla zásoby knih; zvláště ovšem knihy milovali členové bratrstva literáckého, které podle mínění Gallašova je pravděpodobně tak staré jako Hranice samy, ale v té době trvalo jen podle jména, daleko se odchýlivši od původního cíle. Připojuje pak výklad o literátech, v němž je zřejmá snaha spisovatelova přenášeti počátky pokročilé kultury své vlasti do dob co nejstarších, jak to vysvětluje také z jiných jeho knížek, na př. Sbor učenosti moravské nebo Sbor umelosti moravské; v nich podává podle vzoru Balbínova a jeho následovníků v době obrozenské, stručné životopisy moravských učenců i umělců a hledá počátky činnosti vědecké i umělecké v dobách nejdávnejších. Rukopisy obou knížek jsou v museu.

Chválí literáky, že vedle pěstění zpěvu kostelního měli chvalitebný zvyk po odpoledních službách božích v neděle a svátky těm, kteří neuměli čísti, buď ve vlastních domech nebo u některého souseda nebo příbuzného předčítati z domácí postily nebo jiné knihy náboženské a vykládati to, čemu posluchači nerozuměli. Slova Gallašova připomínají nám písmáky, kteří po všech vlastech našich zachovávali v dobách nejhorších tradici dob minulých a lásku k české knize.

Avšak záhy po návratu z ciziny poznal, že mravy jeho spoluobčanů velmi se pokazily, že pravá zbožnost je ve velikém úpadku. S nesmírným rozhořčením mluví o původcích této zhouby. Byli to lidé odchovaní spisy Fréretovými, Mirabeauvými, Helvetiovými, Voltairovými*) i četbou zábavnou obsahu nemravného, jež se tenkrát vyhledávala. V Hranicích byl hlavním šířitelem spisů podobných jakýsi lékař - jméno se neuvádí - a s velikým pohnutím vzpomíná Gallaš posledních okamžiků tohoto duševního siláka (Kraftmann); krátce před jeho skolem byl svědkem, jak smáči slzami, a líbá křížek růžence, který mu podal zbožný kočí. V posledním okamžiku stal se jedinou útěchou tomuto „Epikurejci a rouhači náboženství“ kříž, který dříve tak tupil. Zavolal si zpovědníka a vydal mu všechny bezbožné spisy, jimiž rozněčoval za života zkažu ve svém okolí. Gallaš poznamenává ještě, že to byl muž jinak velmi milosrdný a soucitný, a je přesvědčen, že po svém pokání jako člověk dobrý dojde spasení.

Jako lékař nacházel Gallaš mnoho špatné četby u svých pacientů, a to i v kruzích malých řemeslníků a u žen. Odstraňoval takové knihy

*) Spisovatelé francouzští 18. stol., průkopníci nových směrů, uvádí je pro jejich protináboženské stanovisko.

a pojal úmysl čelit četbě špatné založením knihovny, která by četbou hodnotnou po stránce mravní i náboženské zase smýšlení a mravy občanů napravovala.

Lícením poměrů v rodném městě jeví se nám Gallaš zapřísahlym odpůrcem směru osvětského, jak zřejmě z uvedených jmen spisovatelů, a přece není pochyby, že sám byl tímto směrem odchován. Vždyť jeho životopisec a přítel Fryčaj poznamenává o něm, že „byl tehdejší zdravou filosofií osvícen“, a vykládá o jeho ostré kritice knihy jakéhosi jezuita, která prý byla příčinou jeho vystoupení ze studií theologických. Jak bychom si také jinak vysvětlili jeho poměr k císaři Josefu II., který si ho vážil jako lékaře a svěřil mu důležité úřední poslání? Zdá se, že příčinou jeho rozhodnutí opustiti teologii byla sotva tak nepatrná příčina a že dlužno ji hledati ve filosofických názorech Gallašových, které se nersrovnávaly s povolaným kněžským. Vlastní vypravování spisovatelovo o tomto období jeho života nedává nám jasného obrazu jeho tehdejšího smýšlení. S velikou bolestí vzpomíná nevázaného života za filosofických a humanistických studií v Olomouci, zmiňuje se však jen povšechně a nejasně o těchto poklescích mládí. Správně posuzuje jeho duševní vývoj dr. Souček ve své studii O výtvarnictví Františka a J. H. A. Gallašů, Časopis Matice moravské 1903. Byl vychován otcem hluboce zbožným a v náboženských povinnostech horlivým a stejně zbožnou matkou v duchu hluboké zbožnosti, studium a pobyt v cizině jej od tohoto smýšlení poněkud odvedlo, avšak po návratu domů záhy hlavně zase přičiněním otcovým vrátil se od osvětské skepse a uvolnění ve zbožnosti k víře a zbožnosti a stal se spisovatelem, který na četných místech ve svých knihách horuje pro náboženství a víru a odsuzuje každé odchýlení, jak to zřejmě také z líčení smýšlení obyvatelstva hranického, jež jej pohnulo k založení knihovny.

Nezdá se, že změna poměrů za poměrně krátkou dobu byla tak veliká, úsudek Gallašův není dosti objektivní. Spíše veliká změna nastala u něho: lehký názor životní mladých let zpřísněl za pobytu v cizině, a jako přísně posuzuje sebe a odsuzuje vlastní bujný život za studijních let, tak přísně pohlíží na své krajany a vidí na všech stranách hluboký úpadek mravní.

Končí smutný obraz úpadku mravního slovy: „Nám, truchlícím pro toto spuštění, nastává jako křesťanům a dobrým občanům povinnost rozvinouti veškerý důvtip a síly k jeho zastavení a zničení. Pokládám za nejužitečnější k tomuto cíli knihy, které nám vábným slohem náboženství líčí jako úcty hodné, ctnost lásky hodnou, neřest jako odstrašující a nejvyššího opovržení hodnou. Potom také takové, které ducha příjemně zabavují a mysl nevinně obveselují“. Má tedy na mysli četbu poučnou i zábavnou.

Pokládám za samozřejmé, že se to musí státi bezplatně, neboť

„zkažené myslí neobětují na to ani haléře, ačkoli na opatření nejha-
nebnějších románů a jiných znemravňujících děl neštítí se žádných
obětí, ano i poslední krejcar na ně věnují“. Společně na podporu mužů
vlastenecky smýšlejících, ale je také připraven na odpor „lžiosvicenců“,
jímž chce čelit s pomocí boží vytrvalou trpělivostí.

Myšlenkou založení knihovny obíral se 20 let. Základem měla být
vlastní knihovna, která obsahovala hlavně knihy lékařské a beletrii,
začal také sbírat, kde se dalo, vhodné knihy, při tom „neopomíjel
slovanskovlastenecké literatury, nýbrž tím větší pozornost jí věnoval,
poněvadž zdejší obyvatelé ještě po většině tímto jazykem mluví, a tedy,
větší užitek dovedou čerpat z knih českých než z německých“. Má
radost, „že mnohé dobré a snad i vzácné dílo v tomto nářečí psané
nalezl a zachránil před zničením. Některé mezi nimi je více méně ne-
úplné, avšak přece jen jsou to velmi drahocenné zbytky domácí starší
literatury, které zasluhují pečlivějšího uložení než za komíny, kam je
nevědčiny předsudek odsoudil a nechal za potravu molům“. Z těchto
slov vysvítá jeho láska k české knize ze starších dob, a Gallaš řadí
se tu k mužům, kteří pátrali po ukrytých pokladech české starší lite-
ratury a zachraňovali, co se zachránit dalo. Že neodsuzoval ani knih
bratrských, zdá se nepochybně podle jeho úsudku o spisovatelích brat-
rských, obsaženého na několika místech v zmíněné již knížce Sbor
učenosti moravské. Bohužel ze zachované knihovny nedá se stanovit,
co nám zachoval, neboť kromě nepatrných zbytků nenajdeme tam ze
starší literatury nic, pravděpodobně některý znalec uložil knihy
bezpečněji jinde, když se o knihovnu tak nepečovalo, jak si to za-
kladatel přál.

Každý krejcar, kterého mohl jen poněkud postrádati, věnoval na
knihy. Mezi prvními podporovateli své snahy uvádí zámožného a velm
váženého občana hranického Dominika Dvořáka, který věnoval pro
knihovnu knihy, zděděné po zemřelém švakrovi Karlu Scheydovi, bý-
valém faráři v Šaraticích, asi 60 svazků. Tak nashromáždil tolik knih,
že pokládal za vhodné starati se o příhodné místo pro knihovnu
a o její otevření. Poněvadž nebylo u něho pochyby, že při účelu kni-
hovny nemůže být světa nikomu jinému než místním duchovním,
domníval se, že nejlepší místo pro ni bude fara. Odebral se tudíž
k tehdejšímu faráři Matyáši Klátilovi, aby mu vyložil svůj záměr, jsa
předem pevně přesvědčen, že dojde souhlasu. Ale poněkud se zklamal.
Farář sice schválil podnik, avšak zároveň se vymlouval, že na fare
není koutku, v kterém by se dala knihovna umístiti. Upozornil jej však,
že by se snad dalo k tomu použití jednoho z obou kostelních oratorií,
kde by byla knihovna také proti ohni více zabezpečena než na fare,
a poradil mu, aby požádal arcibiskupský úřad o povolení. Gallaš ne-
lenil a hned 10. ledna 1811 zaslal do Olomouce žádost, upravenou

zcela podle návrhu faráře Klátila. Za několik dní t. r. byl dán děkanu
drahotušskému Janu Rösnerovi konsistoří rozkaz, aby se odebral do
Hranic a tam věc vyšetřil, zvláště pak prohlédl místo navržené pro
umístění knihovny. Komise byla stanovena dopisem děkana Rössnera
z 25. ledna na 27. téhož měsíce a pozván k ní také Gallaš. Při ní
vyložil Gallaš podrobně děkanovi své plány, ten je schválil a slíbil
všestrannou podporu. Potom se tázal faráře, není-li na fare vhodného
místa, farář poukazuje na bezpečnost knihovny, doporučoval pro ni
oratorium nad kaplí Mariánskou, kterého není pro bohoslužbu potřebí;
i děkanovi se místo zamlouvalo a vyšetřoval, zdali lze oratoria postrá-
dati. Tu vyšla najevo podivná věc. Farářem bylo vysvětleno, že na
oratoriu bývá při bohoslužbách jen mládež, která místa toho vyhledává
proto, aby se zde bavila způsobem často málo se shodujícím s pravou
pobožností, takže i od oltáře ji třeba napomínati. S podivem pozastavil
se nad tím děkan a vytkl faráři, proč tedy již dávno oratorium nedal
zavřít. Farář se vymlouval, že je nechával otevřeno k vůli některým
krajským a panským úředníkům, kteří je při bohoslužbách navštěvují,
že však nyní je postaráno o vhodné místo pro ně v lavicích po obou
stranách před oltářem. Nebylo tedy námitek proti použití oratoria pro
knihovnu a již 4. února 1811 došel arcibiskupský dekret, který lichotivě
se vyjadřuje o bohumilém podniku Gallašově a povoluje založení knihovny.
Podepsán biskup Aloisius a děkan František Dittrich. V dekretu bylo
poznámenáno, že třeba si ještě vyžádati souhlas vrchnosti jako patrona
kostela farního. Žádal tudíž faráře, aby zařídil potřebné. A tu rozvinul
se mezi farářem a Gallašem živý rozhovor, který podává Gallaš velmi
dramaticky. Farář se pokusil ještě jednou vymluvit Gallašovi jeho
úmysl, upozorňuje na mnohé překážky, které se postaví knihovně v cestu.
Gallaš domnívá se, že se farář sám obává prací písařských, které
knihovnou vzniknou, ubezpečoval jej, že veškeré potřebné práce vykoná
sám, aby farnímu úřadu nevznikly potíže. Farář se bránil domněnce, že
jej varuje z obavy před novou prací a poznámenal, že tak činí jen
v jeho zájmu, poněvadž ví, že se mu postaví v cestu tvrdé překážky.
Gallaš s nadšením odpovídá: „Předvídal jsem, že při svém podniku
narazím na překážky, neboť ze zkušeností vím, že se nepřekáží tolik
zlu jako dobru. Ale mělo by to odstrašovat od našich úmyslů a pod-
niků, zvláště když jde o věc všeobecně tak prospěšnou? Kdo chce
solidní budovu postavit, musí zajisté také pevný základ položit. A tato
práce není bez obtíží a námahy. Měl by ihned upustiti od svého úmyslu,
když se naskytne při práci překážka, kterou třeba odstraniti? Nemáme
s mužnou rozhodností řídit se moudrou radou, která nás povzbuzuje
k statečné snaze po dobru, zvláště je-li všeobecně užitečné, slovy: Tu
ne cede malis, sed contra audentior ito. Audaces fortuna juvat. (Ne-
ustupuj před překážkami, ale jdi tím odvážněji vpřed. Odvážným štěstí

přeje (z Vergília). Já, pokud se mne týče, pokládám to aspoň za svou povinnost a toto vědomí mne bude ještě více v mém podniku posilovati". — „Nu, dejž Vám Bůh k tomu své požehnání“, řekl farář a ujistil je opět svou podporou. Nežli byla žádost vrchnosti podána, navštívili faráře krajský sekretář Richter a knížecí aktuár Axmann a žádali ho, aby pro knihovnu bylo zvoleno oratorium nad sakristií, poněvadž poskytuje více bezpečnosti a je málo používáno. Gallaš nechtěl již ničeho namítati, aby se věc nezdržovala a žádost byla zaslána. Přípisem daným dne 27. září 1811 ve Vídni bylo užívání oratoria nad sakristií povoleno, ale stanoveny podmínky, že knížecí vrchnost má volno podle svého dobrozdání knihovnu odtud kdykoli odstraniti a že za přítomnosti knížecího kostelního patrona neb jiných honorací musí býti místnost přístupná pro náboženská cvičení. Bylo také nařízeno, že knihy jest uložiti ve skříních tak, aby prostor oratoře nebyl zbytečně zmenšován. Guverniálním dekretem z 5. června 1812, vydaným hranickým zeměpanským úřadem na základě rozhodnutí zemského úřadu z 10. dubna byly přesně vymezeny podmínky pro založení knihovny. Především se vylučuje z knihovny řada knih pro nevhodnost. Knihovna se stává nězcizitelným majetkem farním, který se zapisuje do kostelního inventáře a o její opatrování se stará farář a patron (der sogennante Kirchenvater uvádí G. v poznámce). S knihovnou se nesmí spojovati čítárna, poněvadž Jeho Veličenstvo povoluje takové ústavy jen pro hlavní města zemí. Návštěvníky knihovny nesmí se porušovati posvátnost místa, proto se zakazují schůzky čtenářů, zvláště pak za bohoslužeb není přístup dovolen. Knihy jest uložiti ve skříních, jejichž klíč bude míti místní farář. V zakládací listině, o jejíž sepsání se má postarati farář, se poznamená, že zakladatel i jeho dědicové se zavazují postarati se o místnost pro knihovnu, jakmile by ji patron z propůjčeného oratoria vykázal. Seznamy nových knih jest předkládati každého třetího měsíce censurnímu úřadu a o všech penězích se povedou řádné účty, jež bude zkoumati zástupce patrona a okresní školní dozorce. Závazek o umístění knihovny přejala na žádost zakladatelovu obec hranická. A tak bylo skončeno veškeré předběžné jednání. Zbylo ještě vypracovati zakládací listinu a stanovy knihovny. To vše se protáhlo až do r. 1817, zakládací listina byla předložena ke schválení v r. 1816, schválená arcibiskupskou kurií 13. ledna 1817, zemským úřadem 1. dubna t. r. Stanovy jsou datovány samým Gallašem dne 5. března 1816. Gallaš lituje těchto průtahů a viní z nich tehdejšího faráře. Kdyby prý se byl řídit přesně tím, co bylo stanoveno při komisi vykonané p. děkanem, a všechny stěžovatele odkázal na arcibiskupskou konsistoř, byl by si ušetřil mnoho práce a knihovně značná vydání.

Gallaš za těchto jednání pokračoval ve svých pracích pro knihovnu, neboť vše ostatní byly jen formality. Hned po svolení konsistoře

rozhlásil založení knihovny jak v městě, tak i mimo ně. Jak to učinil mimo město, nevypravuje, požádal asi dopisy muže, o nichž předpokládal, že na knihovnu přispějí, aby jeho podnik podporovali.

Vlastenecky smýšlejícím mužům v městě adresoval vyzvání tohoto znění, aby podporovali obecně užitečnou knihovnu, založenou při zdejší farní kostele: „Každým rokem ozývá se živěji přání, aby v nynějších těžkých poměrech, kdy jednotlivými, zvláště chudšími učenými (a milovníky literatury) nemůže býti hrazen náklad potřebný na opatření učených spisů, byly zařizovány a umístovány v různých krajích vlastní veřejné sbírky knih, odkud by čerpali kněží a především spisovatelé při svých pracích radu. Toto vlastenecké přání, obsažené v Annalech literatury a umění v císařství rakouském, v 3. sešitě letošního ročníku, vyplnil velmi chvalně již před deseti lety pan Panosch, litoměřický kanovník a děkan v Kadani v Čechách, který při svém farní kostele zřídil takovou obecně užitečnou knihovnu. Také v Kis-Hontu“) v Uhrách byla pány Matyášem Holkem a Janem z Feješ opatřena sbírka knih pro evangelický seniorát, která v krátkém čase obdržela značné příspěvky knižní a slušné částky peněžité na opatření cizozemských děl a jiných nutných potřeb.

Stejnou slávu by si mohlo získati mé milované rodné město, kdyby můj vlastenecký podnět k založení obecně prospěšné knihovny u zdejšího farního chrámu nalezl několik šlechetně smýšlejících mužů, kteří by jej dobrovitě ráčili podporovati příspěvky knižními nebo penězi na opatření potřebných stojanů na knihy.

Nynější sbírka, kterou kladu základy, obsahuje sice jen 300 různých, většinou vědeckých a mravoučných spisů asi v 500 svazcích, ale vždyť veliký strom byl při svém vzniku také jen malinkým semínkem a mnohý veliký a užitečný ústav při svém počátku velmi nepatrný, a tak doufám, že i tento malý počátek účinnou podporou někdy vzroste mohutně k prospěchu mého rodného města, zejména bude-li zdejší duchovenstvo, k jehož užítku knihovna je hlavně určena, spolupůsobiti k jejímu upevnění a obohacení s větší účastí a obětavostí.

Poněvadž mně byly slíbeny od cizích literátů značné příspěvky knižní pro tento pedagogickodidaktický ústav, tím spíše očekávám od svých spoluobčanů, kteří jsou povzneseni nad nízké smýšlení, že také oni můj vlastenecký podnik budou nejen schvalovati, ale i s radostí a horlivostí podporovati.

V Hranicích dne 10. června 1811. Joseph Herrmann Gallaš,
c. k. pensionovaný vrchní lékař.

*) Matěj Holko, senior malohontský, na jeho popud založil zeman Jan Feješ, notář župy Gemerské, r. 1808 ve svém domě na Skalníku Knihovnu seniorátu malohontského, při ní vznikla i učená společnost, která vydávala Sollenia bibliothecae kishontanae, 25 sv., Feješ sám psal latinsky, německy i česky, Holko napsal několik drobnějších pojednání českých.

Oběžník byl předložen krajskému úřadu v Hranicích, guberniální rada a krajský hejtman Josef hr. Sedlnitzky dal si jej přečísti sekretářem Richtrem a potom nařídil sluhovi, aby obešel občany a duchovní zapsané v seznamu; podle toho, jak se oni osvědčí štedrými, bude prý se řídit sám. Výsledek sbírky nebyl příliš skvělý, ale na tehdejší poměry slušný. V seznamu bylo zapsáno 91 osob, mezi nimi 21 úředníků, ostatní měšťané. Dary zapsalo 7 úředníků a 50 měšťanů, jediný daroval 20 zl., soukeník Frant. Rabel, 4 po 10 zl. a ostatní po 1-5 zl, celkem se sešlo 223³⁰ zl. Z úředníků přispěli: berní Frant. Branke, kontrolor Girschbek, vrchnostenský ředitel Kutschera, justiciář Cysarz, nejmenovaný výběrčí daní, aktuár Axmann, písař Gravany, mezi občany nejčtetněji jsou zastoupeni soukeníci. Je jich uvedeno v seznamu 38 a jsou rozříděni na obchodníky sukmem (20), výrobce (13), postřiháče (5), čtete tu známá jména: Pulka, Blaschke, Schidlo, Schlossarek, Šerý, Hanslian, Genser, Gayer. Šrom, Šejda, Stáhala, Riedel, Dworžak, Novák, Kober, Ballisch, Boček, Václavík atd. V předměstích se sbírka nekonala, poněvadž tam bydleli většinou chudí občané. Také krajského hejtmána a ostatních úředníků již neobtěžoval, ačkoli měl sluha po obchůzce k nim přijíti.

Těž dary knižní byly dosti značné, Gallaš lituje, že mnoho spisů bylo neúplných anebo nevhodných pro účel knihovny. Mezi dárčí zvláště jmenuje již dříve jmenovaného měšťana Dominika Dworžaka, jeho syna, Frant. Rabla, Jiřího Bergra, Josefa Václavíka, kaplana Fr. Glosa, Jana Krause a Václava Johna, kteří koupili mnoho knih v dražbě po zemřelém kaplanu Janu Gregarkovi, Šebestiana Řehotu, stud. juris, který daroval českou bibli z roku 1486 (snad bible Pražská z r. 1488, první celý text bible, kniha se nezachovala), synovce svého Frant. Scherého, stud. theol., který daroval Denisovu Bibliografii, z cizích přispěl zvláště antikvář Binze, starý jeho přítel z dob vídeňských, a gymnasiální prefekt těšínský Leopold Šeršník^{*)}, který zaslal 136 svazků. Dary tyto byly tím potěšitelnější, že ani jednoho ani druhého nežádal o příspěvky, Šeršníka ani osobně neznal a pouhá zmínka synovce Gallašova, který v Těšíně studoval, jej pohnula k zaslání knih.

Poněvadž doslechl, že hrab Marie Walburga z Truchsess-Zeile paní z Kunvaldu^{**)} je štedrou podporovatelkou osvětých snah, požádal ji také o nějaké knižní dary, nedostal však odpovědi. Teprv po dvou

^{*)} Šeršník Leopold, prefekt gymn. v Těšíně, pečoval tam o zřízení knihovny i musea, obíral se vlastivědou slezskou.

^{**)} W. hr. z Truchsess-Zeile, dcera hr. Fr. Harracha, od 1781-1828 majitelka panství kunvaldského, žena odchovaná v duchu osvětském, založila v Kunvaldě školu, do níž chodil dvě léta od vñnoc 1807 Palacký, mezi jeho učiteli byla sama hraběnka, P. velmi vděčně vzpomíná svého pobytu v Kunvaldě.

letech překvapila jej hraběnka neočekávanou návštěvou, pohovořila s ním o jeho názorech, pochválila jeho podnik a slíbila bohatou podporu, ale zůstalo při tomto slibu.

Ze sebraných peněz měly býti opatřeny především potřebné skříně, plány vypracoval sám Gallaš a truhlářský mistr Baltasar Sobota se uvolil, že podle návrhu co nejlaciněji skříně zhotoví, budou-li mu dodána prkna. Denní mzda byla smluvena na 3 zl. Ale s výsledkem nebyl Gallaš valně spokojen. Stěžuje si, že si mistr nejlepši prkna ponechal a neřídil se ani dost málo jeho návrhem, takže skříně nevyhovovaly obvyklé velikosti knih. Kromě toho si dal zaplatiti za 14 dní práce, ačkoli pracoval sotva sedm dní. Gallaš před oltářem mu proto domlouval, že neoprávněností svých požadavků neuráží ani tak jeho, jako samého Boha, mistr však setrval na svém požadavku a nezbylo než vyplatiti mu žádaných 116 zl. Kvítance nenapsal, neboť hned po výplatě peněz upadl do těžké nemoci, která ho za několik dnů sklátila do hrobu. To byl první muž, který mu způsobil při tomto dile mrzutost, jak sám praví.

Za zbylé peníze nakoupil barev na malířskou výzdobu místnosti, kterou chtěl sám provésti, opatřil katalog a ostatek věnoval na vazbu knih; ani zdaleka to nestačilo a byl nucen postarati se ještě o peníze jinak. Dal jistě, co mohl sám.

Místnost určená pro knihovnu i její umělecká výzdoba je zevrubně popsána Oratorium mělo asi 3 sáhy délky i šířky a bylo opatřeno třemi okny, z nich jedno široké, obloukovité vedlo do kostela. Klenba spočívala na 4 obloucích a celé sklepení bylo ozdobeno vlastními malbami Gallašovými. Škoda, že čas zničil toto svědectví jeho dovednosti malířské. Na ploše mezi oblouky byli namalováni dva geniové: jeden držel v levé ruce rozvinutý list s nápisem Timor Domini principium sapientiae (Bázeň Boží počátek moudrosti), pravou ukazoval na ozárené oko Boží, zobrazené výše, druhý měl na klíně rozevřen veliký kodex, z něhož četl. Na 4 pilířích byly namalovány symbolické postavy Filosofie, Theologie, Morálky, Historie s vhodnými citáty z klasiků, Historie držela v ruce kroniku hranickou. Také nad hlavními oblouky stkvěly se učené nápisy, nad oknem bylo popsáno: Bibliotheca usui publico destinata, munificentia civium Hraniciensium exstructa et instructa. Anno Domini 1811 (Knihovna určená všeobecné potřebě, zřízená a zařízená štedrostí občanů hranických). Nad skříněmi byla sádrová poprsí klasiků Homera, Sokrata, Cicerona, Seneky, vedle poprsí císaře Josefa II. i tehdejšího císaře Františka I.

Knihy byly zařaděny podle věd, byly tu zastoupeny veškeré vědy: historie se všemi pomocnými vědami, filosofie a její odvětví, theologie (nejhojněji zastoupená), vědy přírodní, lékařství (četné spisy z vlastní jeho knihovny) i poesie duchovní a světská, ve výčtu uvádí přes 60

oddělení. Ke knihovně připojil také sbírku mincí a dřev, která se měla rovněž doplňovati.

Dovedeme si představit, co dalo práce, než vše pro otevření knihovny připravil, byl skoro ve všem odkázán na sebe, neměl spolupracovníků. Sám sbíral knihy, věnoval na ně poslední krejcar, jednal osobně, s kým bylo třeba, dopisoval, psal vyzvání, kreslil návrhy skříní, maloval a vyzdobil místnost, pečlivě zaznamenával pro budoucí, co považoval za důležité, jen o své zásluze málo mluvil.

S radostí vzpomíná těch, kteří aspoň jeho dílo chválili, s trpkostí se zmiňuje o příkořích, která mu bylo snášeti. Mezi řádky se dá čísti, že hlavními odpůrci byli vrchnostenští i zeměpanští úředníci, kteří nerádi viděli, že chce šířiti osvětu a že velikou pozornost věnuje knihám českým, ač se na oko tvářili, jako by jeho podniku přáli. Přímou o tom Gallaš nemluví z jasných důvodů, nemohl posuzovati jednání tak mocných pánů. Není pochyby, že jeho práce byla předmětem výsměchu a škodolibých poznámek. Jen všeobecně se o tom zmiňuje a omlouvá skoro takové zjevy v další předmluvě k stanovám vlastním, kde poznamenává, že jen velmi málo lidí má smysl pro knihovny a že je pokládají spíše za břemeno, nedbajíce průpovědi: „Scientia non habet osorem nisi ignorantem“ (Vědou nepohrdají leda nevědomci). Tak konal Gallaš všechny své práce. Měl mnoho krásných plánů a každý plán snažil se uskutečniti především vlastní prací, nespoleháje na cizí pomoc a nedbaje posměchu a překážek. Položil základy k mnohým pěkným zařízením, měl však málo spolupracovníků a ještě méně těch, kteří by v díle byli pokračovali.

Vyličiv podrobně, jak byla knihovna založena, přikročuje k sepsání stanov. Předesílá jim nadšenou předmluvu, z níž je zřejmo, s jakou láskou lnul k svému dílu a co od něho očekával.

Počíná svým oblíbeným přirovnáním knihovny k mladému stromku, který také vyrostl z malého semínka, a horoucně touží: „Kéž by byla takovým utěšeným semínkem také knihovna, kterou jsem založil při zdejší farní kostele (při svém vzniku neobsahovala více než 300 svazků a dnes čítá přes tisíc svazků) a kéž by obyvatelům mého milého města dříve nebo později, jejich dětem, vnukům a pravnukům přinesla hojně ovoce pravé osvícenosti a bohobojnosti! To jest jediný cíl, který jsem si při jejím založení vytýčil, to jest nejvroucnější přání, které chovám před koncem svého života, možná již nepřilíš vzdáleným“. Je si vědom, že knihovna bude prospívati, jen když bude míti dobrého strážce, který s porozuměním a láskou se věnuje svému úkolu, avšak běda, běda, tomuto nově zřízenému literárnímu ústavu, stihne-li jej také jednou osud, že dostane za kustu nebo představeného člověka, který nemiluje věd (osorem scientiarum). Stihla by jej táž pohroma, jako knihovnu starší. „Zdejší farní kostel měl již v 17. stol. — možná

již dříve — nemalou sbírku knih, které byly uloženy na oratoriu ve veliké skříní, ale ta bezstarostností a lehkomyšlností dřívějších duchovních správců se poněmáhle roztrácela, až z ní nezbylo nic kromě dvou spisů, které jsem koupil v dražbě“. Tato zpráva o starší knihovně zdá se pouhou domněnkou Gallašovou, poněvadž sotva v kostele byly jiné knihy než náboženské, není také známo, jaké to knihy ze starší knihovny koupil. Přísné stanovy mají zachrániti knihovnu před podobným osudem. Předmluva má datum 15. ledna 1816.

Po předmluvě následují opisy důležitých listin, o nichž se stala zmínka již dříve: povolovací dekret arcibiskupské konsistoře ze 4. února 1811, intimát děkanství Drahotušského ze 27. února 1811, povolení patrona farního chrámu ze 27. září 1811, dekret zeměpanského úřadu v Hranicích z 5. června 1812, krajského úřadu v Přerově z 3. ledna 1816, konečně zakládací listina.

„Ve jménu nejsvětější Trojice. Já, podepsaný vlastní rukou, tímto prohlašuji, že odevzdávám farnímu kostelu svého milovaného rodného města Hranic sbírku knih, která vznikla jednak z mých vlastních knih, jednak z knih darovaných mně od příznivců mého vlasteneckého úmyslu, a po dobré rozvaze ustanovuji tuto zakládací listinu.

Za prvé: Tato knihovna má zůstati na všechny časy majetkem hranického farního kostela, nesmí tudíž nikdy a pod žádnou záminkou býti prodána nebo darována nebo jakýmkoli jiným způsobem zcizena, a buď jako dosud býti uschována na oratoriu v kostele, nebo kdyby Nejasnější p. patron kostela toto místo nechtěl ponechat pro její další umístění, na jiném vhodném místě, jež určí obec hranická.

Za druhé: Tato knihovna, schválená i pochválená nejdůstojnější arcibiskupskou konsistorigi a povolena i potvrzená vysokým zemským úřadem, podléhá stále vrchnímu dozoru zdejšího p. faráře. Úkol kustoda svěřuji v přítomné době důstojnému p. Františku Glosovi, zdejšímu kooperatoru jako oblíbenému, mravnému muži a známému příteli literatury; bude-li však odsud přesazen, a po mé smrti svěří p. farář její opatrování tomu z podřízených p. duchovních, jehož láska k literatuře jej k tomu nejvíce doporučí.

Za třetí: Poněvadž knihovna má býti pokládána za pedagogicko-didaktický ústav, ustanovuji, že nesmí býti do ní přijato žádné dílo, které by neschválila c. k. revise knih. Za tím účelem předloží se každého roku veškeré přírůstky zaznamenané v řádném seznamu k milostivému dalšímu opatření c. k. revisi knih a teprve podle jejího uznání se zařadí do knihovny a jejího vlastního seznamu.

Za čtvrté: Vyskytnou-li se mezi přírůstky díla, která knihovna již měla, tak se ponechají pro knihovnu duplikáty pěknější a úplnější, duplikáty chatrnější se prodají v dražbě zároveň s jinými knihami vyřazenými za různých okolností. O vyřazení a prodeji má rozhodovati jen p. farář za

souhlasu současného kustoda a jednoho člena městského představenstva.

Za páté: Poněvadž zařizují knihovnu především jako ústav pro zdejší duchovenstvo, pro učitele a každého dobře smýšlejícího místního občana a obyvatele, nemůže a nesmí být pokládána za veřejnou knihovnu, kde mohou být půjčovány knihy každému bez rozdílu za určitý poplatek, chci spíše, aby se docílilo větší prospěšnosti tohoto ústavu, aby každý čtenář podle 7, 8, 9. odstavce stanov a instrukcí, jež jsem sepsal pro p. kustoda, byl povinen zaplatiti zálohu přiměřenou ceně díla, kterou by obdržel zpět při vrácení knihy, vlastní odměna za použití knihy se ponechává volnému uvážení každého; kdyby však kniha byla vrácena poškozena nebo poškozena, rozhodne o odškodném kustos.

Za šesté: Peněz stržených z remunerací za půjčování a z prodeje knih se užije k nákupu knih, zvláště děl českých, potom k nákupu knih, jež se hodí za premie pilné školní mládeže místní hlavní školy, a konečně na potřeby tohoto literárního ústavu. O příjmech a vydáních se povede řádný účet a předloží při výroční visitaci p. děkanu.

Poněvadž ostatně dozor a péče o tento ústav byla svěřena p. faráři a nejdůstojnější konsistoři, ponechávám jim a dříve jmenovanému p. koperatorovi další opatření s výhradou, že, pokud žiji, mám volný přístup do knihovny. K této výhradě připojuji poníženou prosbu, aby vysoké a vážené úřady dopřály tomuto ústavu milostivé ochrany a nikdy nepřipustily, aby byl někým dříve nebo později poškozen.

Aby se toto věnování zajistilo pro věčné časy, pořídí se dva stejné znějící exempláře zakládacího listu, jeden se uloží u zemského úřadu, druhý v pokladně kostela hranického, jeden ověřený podpis se odevzdá konsistoři, a zakročí se jak o schválení, tak o potvrzení zemským úřadem.

Na důkaz toho můj vlastnoruční podpis a pečeť i podpis dvou svědků. Ukončeno v Hranicích 12. března r. 1815 (v rukopise datum schází, je uvedeno v druhém opise). Podepsán J. H. A. Gallaš, Matěj Klátil, farář, jako svědci: František Berger, Dominik Dvořák, František Rabel, hraniční měšťané.*)

K listině jsou připojeny schvalovací doložky, arcibiskupské konsistoře z 13. ledna 1817, zemského úřadu z 1. dubna 1817.

Na základě zakládacího listu vypracoval Gallaš obsáhlé stanovy, jež podrobněji rozvádějí jednotlivé body listiny a doplňují je poznámkami potřebnými pro knihovníka. Obsahují 30 paragrafů. V prvních devíti opakuje, kdo knihovnu spravuje, pro koho je hlavně určena, jaký je její účel, jaké knihy má obsahovati, za jakých podmínek se knihy půjčují. Vlastní a podstatný účel knihovny shrnuje v § 2 ve 4 bodech: „1. Sláva Boží a jeho svatého křesťanskokatolického náboženství. 2. Zušlechťování mravů

*) Ve farním archivu jsou uloženy dva stejné originály nadační listiny se všemi podpisy, na jedné je doložka knihovního úřadu o zápisu do pozemkové knihy lit. C. M. fol. 867 ze 17. 8. 1818.

a podpora pravé křesťanské osvícenosti. 3. Povzbuzování místní školní mládeže k pilnosti a zbožnosti rozdělením knižních premií, jež se mají zakupovati z příjmů knihovny. 4. Sbíráni a uschovávání vzácných, stále více mizejících zbytků vlasteneckoslovanských literárních děl.“ Při opatřování knih bude především věnována pozornost knihám s tendencí morální a pedagogickou, ale také všem ostatním vědám, především však „technickým, artistickým a hospodářským“. Vyloučena jsou díla, která by nějak podkopávala křesťanské náboženství, a ovšem knihy censurou neschválené. Vidíme, že Gallaš pamatoval na všechny obory vědecké, že také sledoval vzrůstající pokrok technických oborů, nezapomněl ani na obory hospodářské a umělecké. Za půjčování knih se má platiti záloha v takové výši, aby byla knihovna zajištěna proti jakékoliv ztrátě jednotlivých svazků i celých děl několikavazkových. Záloha se vrátí, bude-li kniha nepoškozena vrácena.

Příjmy knihovny plynou z dobrovolných příspěvků čtenářů a prodeje vyřazených knih, zvláště duplikátů, ačkoli jistě bude dobře ponechati v knihovně duplikáty knih, jež jsou čtenáři častěji vyhledávány. V § 10.—13. určuje, k čemu se má užiti peněz, na prvním místě k zakupování školních premií pro pilné žáky obsahu mravného nebo historického pro české i německé děti, každá premiová knížka se opatří nápisem: „Odměna školní pilnosti a ctnostných mravů N. N. z hranické kostelní kněhovně roku udělená“. U premiantů podělených má se hlavně bráti zřetel na žáky mravně. Zdá se však, že očekávané příjmy nebyly valné a že nestačily na zakupování premií, poněvadž Gallaš záhy se staral, aby získal jiný pramen, a podaří se mu nakloniti své zamilované myšlence měšťana a svého příbuzného Karla Kobra, který daroval 500 zl. na kupování premií. Zakládací listina z 9. září 1817 široce rozvádí účel tohoto nadání. V poznámce za opisem nadační listiny v II. díle Památek města Hranic trpce žaluje Gallaš na své spoluobčany, že jej zklamali v jeho nadějích, nehledali tolik poučení v knihovně, jak si představoval, honili se raději po všelijakých románech. „Duch nynějších obyvatelů nemálo v chuti své literární zkažený jest, že mu takměř žádné jiné čtení nežli jen románův nechutná“. Románů knihovna neměla a proto ji málo vyhledávali. Dary za půjčování byly tudíž nepatrné a nebylo peněz na premie.)

§ 14.—17. týkají se dozoru a řízení knihovny. Vrchní dozor má farář, který svěří správu některému z duchovních; až bude pro školu místní ustanoven samostatný katecheta, má ten převzít správu knihovny. Bylo by si přáti, aby správce školy duchovnímu pomáhal v knihovně, zvláště aby vedl účty její. Revisi bude vykonávati děkan z Lipníka.

*) Ve zvláštní pamětní knize založené Gallašem je opis nadační listiny, k němuž připojeny seznamy premiantů od r. 1818 do roku 1924, kdy pro znehodnocení základního kapitálu přestaly se knihy kupovati.

Ostatní paragrafy jsou určeny pro kustoda. Předem vyslovuje požadavek, že to má být skutečný přítel Mus, který má náležité vzdělání humanistické, filosofické a theologické, to možno očekávat od duchovních. Takový učenec jistě rád se chopí díla tak užitečného bez pobízení, neboť mu bude vítáno, že bude mít po ruce bohatou sbírku knih všech oborů, již může podle libosti užívat. Říká sice, že knihovník, jak si ho přeje, nepotřebuje mnoho poučování, ale přece v desíti paragrafech mu připomíná, aby si opatřil náležitou znalost knih — doporučuje pro ten účel dílo Michaela Denise o Bibliografii, které je v knihovně —, aby nedovoľoval nikomu vybírat si knihy z příhrad bez jeho vědomí, aby nevýdával knih bez záloh, pečlivě je při vracení prohlížel, řídil se při půjčování schopností a chápavostí čtenářů, aby se knihovna aspoň jednou do roka řádně vyčistila, aby se knihy stavěly volně do příhrad ne těsně, poněvadž tím trpí, při vazbě jest dbáti více trvanlivosti než ozdobnosti, každou knihu vedle popisného čísla si knihovník opatří zvláštním znaménkem, aby věděl, komu se kniha hodí. Pamatuje tedy na všechny povinnosti knihovníkův.

V § 20, kde mluví o kontrole vrácených knih, varuje knihovníka před půjčovatelí židy, kteří prý knihy často pošpiní nebo z nich vytrhávají listy, kde najdou nějaké výrocky proti sobě. Nebyl tedy přítelem jejich.

Nejzajímavější je § 27 a 28, kde mluví o nákupu knih a zdůrazňuje, aby se kupovalo více knih českých než německých. Je tu podrobněji rozvedeno, o čem již několikrát se zmínil a co uvedl jako čtvrtý bod při účelu knihovny. „Při nákupu knih nových se řídí (kustos) potřebou místního obcenstva a stará se více o kupování knih českých než německých, poněvadž zdejší obyvatelé mluví většinou moravskoslovanským nářečím a je zde stále veliký nedostatek takových knih. S největší pilností má sbírat a pečlivě uchovávat úcty hodné památky staré vlastenecké literatury. Je to vpravdě hrubý předsudek a ovšem také velmi veliký nevděk k vlastní opovrhování jazykem našich předků, třebaš nebyl tak vypěstován jako v tehdejších dobách jazyk německý. Tento směšný a hrubý předsudek připravil vlasteneckou literaturu, zvláště v oboru dějepisném, o díla a dokumenty, jež by naše dějiny v mnohém směru osvětlily a vyplnily mnohou mezeru.“

Těmito slovy projevuje svou lásku k české knize, jako na mnohých jiných místech svých knížek. I tato okolnost charakterizuje horoucí vlastenectví Gallašovo, které dává najevo při každé příležitosti ve svých spisech, kterým jsou řízeny veškeré jeho podniky pro zvelebení rodného města.

Závěrem v § 30 cituje poznámku, kterou našel v 6. čís. časopisu Hesperus z r. 1815, o osobnosti kustodové: „Knihovník nemá být ani mrzutý pedant ani petit maitre nebo italský cicerone. Čím je skromnější a čím méně staví svou učenost na obdiv, tím má větší cenu. Mluvká se

líbí jen prázdným a slabým hlavám. K mužům duchaplným se projev knihovník vždy ochotným a upozorní je na poklady knihovny, pouhému zevlounovi a charlatanovi bude hledět příliš dlouhý pobyt v knihovně, který zabírá mnoho času, znechutiti co nejobratnějším způsobem.“

Končí: Bůh dopřej tomuto ústavu svého požehnání. To je nejvroucnější přání spisovatele jeho stanov.“ V Hranicích dne 5. března 1816. J. H. A. Gallaš.

S uspokojením asi ukončil Gallaš práci při zakládání knihovny a těšil se, jak jeho dílo bude prospívat a sloužit k povznášení jeho krajanů. Dožil se však trpkého zklamání ještě za svého života, jak zřejmo z poznámky dříve uvedené o nechuti krajanů k vážné četbě. Nedalo se ovšem příliš mnoho očekávat, neboť podnik jeho byl příliš odvážný. Aby veliká vědecká knihovna v tak malém okruhu, jako byly Hranice, našla dosti čtenářů, bylo jistě mnoho žádáno. Ani za dnešního dne by podobný ústav nemohl očekávat pozornosti širší veřejnosti, která vždy vyhledává spíše četby zábavné. Uvážíme-li, že dnes republika svými zákony o knihovnách teprve uskutečnila to, o čem Gallaš usiloval, a že je potřebí stále úředního nátlaku, aby se ustanovení o knihovnách plnila, zasluhuje jistě podnik Gallašův našeho obdivu a uznání, že sám se pokusil o dílo, které dnes mohou zdolat jen velké ústavy vědecké.

Nedivíme se, že podnik nenalezl té obliby, jak si zakladatel přál. Příčina spočívala především v okolnosti již naznačené: okruh čtenářstva, které knihovny užívalo, omezoval se jen na místní duchovenstvo a na malý okruh čtenářů z jiných vrstev, neúčasti čtenářstva knihovna hynula, nebylo také postaráno o její finanční zabezpečení, neboť naděje Gallašovy, že z dobrovolných příspěvků bude možno nejen knihovnu udržovat a doplňovat, nýbrž opatřovat i premie knižní pro hodné žáky, byly příliš optimistické. Divíme se, že aspoň poněkud nezajistil knihovnu nějakou nadací, jako to učinil v četných jiných případech. Netroufal si asi doprošovat se ve věci tak málo populární větší podpory u svých přátel.

Knihovna tudíž jen živořila, nedoplňovala se, bylo jí málo užíváno a na místě přístupném také věřícím spíše se časem zmenšovala, zvláště nebylo-li mezi místním duchovenstvem muže, který by se jí věnoval tak, jak Gallaš v instrukcích vykládá. O jejím životě nemáme žádných určitých zpráv, neboť se nezachovaly ani její katalogy ani záznamy o půjčování. Dosavadní pátrání v tom směru bylo bezvýsledné. Ve farním archivu je uložen katalog z 1. září 1871, který byl pořízen asi péčí podepsaného faráře Antonína Wagnera. V něm je zapsáno 1422 spisů pocházejících vesměs z doby starší, největší část vročení, pokud v seznamu jsou uvedena, je ze století osmnáctého nebo z počátku století devatenáctého, hlavně z doby Gallašovy, není spisů z doby po něm a jen málo z dob starších. Největší je počet knih theologických 585, jazykovědných 42,

klasiků 12, beletrie 67, časopisů 5, dějepisných 108, zeměpisných 27, přírodovědeckých 38, matematických 15, filosofických a uměleckých 50, lékařských 68, právnických 34, publicistika 7, vychovatelských 25, hospodářských 109, spisů pro poučení lidu 24, vojenských 5, různých 186. Velikou většinou jsou to spisy německé a latinské, několik polských, ba i maďarských a francouzských. O ceně spisů mohli by rozhodnout pouze odborníci, ale při letmém prohlédnutí lze říci, že bylo v knihovně málo spisů vzácných a zvláště cenných, zcela přirozeně: knihovna vznikla z darů a darovalo se jen to, co kdo mohl lehce postrádati. Spisů českých je poměrně velmi málo, daleko jejich počet neodpovídá opětovanému přání Gallašovu, aby knihovna byla co nejhojněji zásobena knihami českými. Překvapuje, že z české literatury soudobé, obrozenské ne-najdeme v seznamu skoro nic. Není v ní také spisů z doby starší kromě několika málo knih. Poněvadž Gallaš projevuje takové vlastenecké smýšlení, je opravdu ku podivu, že literatury obrozenské v knihovně není, ač je nepochybně, že vše, co ve vlastní knihovně českého měl, dal do knihovny farní. Ocítáme se tu před zajímavou otázkou: Odkud čerpal své vřelé vlastenectví? Jaké byly jeho styky se současnými buditeli našimi? V dosavadních jeho životopisech na tyto otázky ne-najdeme odpovědi. Ani jeho spisy, pokud jsem měl příležitost je poznati, nepodávají v tom směru vysvětlení. Osobnost Gallašova poskytuje tedy ještě dosti látky k přemýšlení.

Katalog z r. 1871 jest jediným katalogem farní knihovny, pokud byla uložena v kostele, je také jedinou listinou o knihovně — kromě listin týkajících se založení — listinou potvrzující rozsah knihovny. Z ústního podání starších pamětníků se dovídáme, že v letech sedmdesátých místnost knihovny poskytovala málo utěšený obrázek: několik polo rozbitých skříní, hromada rozházených knih, v nichž ti, kdo měli přístup na oratorium, hospodařili. Nebylo jich mnoho a jen tím si vysvětlíme, že se knihovna zachovala v tolika svazcích. Bylo jistě dosti jednotlivců mezi duchovními, kteří měli porozumění pro knihovnu, nebylo však prostředků a nebylo také důvodů hledati zdrojů pro udržení a rozšíření knihovny, poněvadž nebylo podmínek pro její potřebu.

V r. 1911 přičiněním nynějšího faráře hranického, tehdejšího kaplana p. P. Antonína Pospíšila ujal se kuratorium hranického musea knihovnu, podalo žádost konsistoři i kostelnímu patronu, aby dovolili knihovnu umístiti tak, aby se zachránilo, co ještě z ní zbylo. Na žádost kuratoria i městské rady z 3. dubna 1911 bylo povoleno, aby knihovna byla přestěhována do musea, které se zavázalo, že opatří vlastním nákladem potřebné skříně a pořídí podrobný seznam knih. Vlastníkem knihovny zůstal ovšem farní kostel hranický.

Seznam byl napsán péčí nynějšího starosty města Josefa Šindela, tehdy odborného učitele dívčí školy měšťanské, odborné učitelky téže

školy sl. Koubkové a P. Antonína Pospíšila. Bylo pořizeno několik opisů. Z nich se dovídáme, že knihovna obsahuje 1411 čísel, tedy asi tolik, co obsahoval seznam z r. 1871. Scházejí hlavně některé starší tisky české. Knihy jsou v seznamu rozděleny v 11 odborů, z nichž nejpočetnější je theologie 369 svazků, potom beletrie 196 a dějepis 185. Rozdělování knih v odbory je dosti volné, zcela rozdílné od seznamu z r. 1871. Není uvedeno mnoho knih obsažených v tomto seznamu a zase vyskytá se tam řada knih nových. Českých knih zbylo jen asi 40, ze vzácnějších tisků se uvádějí: Kosmografie od Z. z Puchova, Veleslavínův Kalendář historický, Paprockého Zrcadlo markrabství Moravského, Balbínova Bohemia docta, Pešinův Mars Moravicus, z doby obrozenské Dobrovského Slovanka, Pelcova Nová kronika česká, Procházzkova Kronika boleslavská (vydání kroniky Dalimílovy), Básně Vojtěcha Nejedlého, Hněvkovského Zlomky o českém básnictví, Tablicova Poezie, Vavák ve zpracování Fryčajově, a některé drobnější knihy obsahu náboženského. Tituly knih jsou v seznamech zapsány velmi neúplně, leckdy nestejně, takže srovnávání obou seznamů je velmi obtížné. Aby se nabylo přehledu o obsahu knihovny a o ceně některých děl, bylo by potřeba poříditi nový katalog.

Knihy jsou uloženy ve dvou velkých skříních, jsou těžce přístupny, poněvadž jsou nakupeny za sebou v několika řadách, aby se ušetřilo místa. Přestěhování knihovny do nové místnosti bylo ukončeno v dubnu 1913 (potvrzení kuratoria z 24./4. 1913).

Když dnes skoro po 120 letech uvažujeme o Gallašově podniku, nemůžeme než konstatovati, že dílo ztroskotalo, že jen ve velmi skrovné míře splnilo naděje zakladatelovy. O příčinách a okolnostech, které to způsobily, bylo promluveno dříve. A tak zůstávají zbytky Gallašovy knihovny pěkným památkem uslechtilé snahy jeho o duševní povznesení vlastních krajanů. Pro ně pracoval Gallaš ještě mnoha jinými prostředky a jeho snahám by se nanejvýš mohlo vytknouti to, že měl plánu příliš mnoho, plánu té doby těžce uskutečnitelných, na které sám za svého dlouhého pobytu v rodném městě od r. 1791—1840, tedy skoro padesát roků, nestačil a pokračovatelů nenašel.

Věčnou pamět předpovídá Gallašovi jeho současník, děkan draho-tušský Jan Rösner ve zmíněném již dopise, jímž mu sděluje povolení konsistoře: „Blahopřeji Ti, žeš postavil sobě trvalý pomník své lásky k vědám a k spoluobčanům. Vděčné potomstvo bude Tě věčně vzpomínati a tak žiti nepřestaneš. Jaká to odměna!“

*) Děkuji p. starostovi J. Šindelovi za ochotné zapůjčení potřebných knih i rukopisů z knihovny musejní, p. faráři P. A. Pospíšilovi za informace z archivu kostelního, p. Peregrinu Pešlovi za některé zajímavé zprávy ústní.